

МИКОЛА ГОГОЛЬ

Сорочинський ярмарок

ПОВІСТЬ

ВИДАВНИЦТВО „НОВІ ДНІ“

Зальцбург

1947

МИКОЛА ГОГОЛЬ

Сорочинський ярмарок

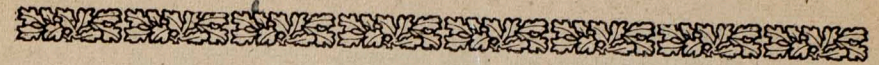
ПОВІСТЬ

FUNDACJA
POGRANICZE
3363 v161 (Kincelina)

ВИДАВНИЦТВО „НОВІ ДНІ“

Зальцбург

1947

СОРОЧИНСЬКИЙ ЯРМАРОК

I.

Мені чудно в хаті жить.
Ой, вези ж мене із дому,
Де багацько грому, грому,
Де гопацюють все дівки,
Де гуляють парубки.

(Зі старовинної легенди.)

Друкарня В-ва „Нові Дні“.

Наклад 2000.

Що за чарівний, що за пишний літній день в Україні! Які м'ясо-гарячі ті години, коли полудень горить серед тиші і спеки, і голубий, безмірний океан, палко схилившись над землею, здається, заснув, голублячись, пригортаючи і стискаючи гордопишну в легких обіймах своїх. На ньому ні хмарини; в полі ні гомону, ні мови. Все наче вмерло; тільки вгорі, в піднебесній глибині, тріпочуться жайворонки, і срібні злітають пісні небесними степами на закохану землю, та часом доходить, як чайка кигиче чи дзвінко б'є перепел у степу. Стомлено й бездумно, наче без діла гуляючи, поставали захмарні дуби і сліпучі удари соняшного проміння огнем підпалюють темне густе листя, накладаючи на інше чорну, як ніч, тінь, а її вже під добрий вітер обсипає золотим приском. Смарагди, топази, яхонти прозорих комах мріють над барвистими городами, обтіненими пишними соняшниками. Сірі скирти сіна і золоті снопи хлібів табором стають у полі і мандрують його безкрайністю. Повгинате від важкого врожаю розлоге віття черешень, слив, яблук, груш; небо і чисте його дзеркало—ріка в зеленім, гордо поставленим обрямованні... Яке палке та голубливе українське літо!

Такими розкошами пишався один із днів гарячого серпня року тисяча вісімсот... вісімсот... Ба, так що років із тридцять буде тому,

коли шлях, верстов на десять до містечка Сорочинці, київ народом, що поспішав зо всіх ближчих і далеких хуторів на ярмарок. Із самого ще ранку тяглися довгі-предовгі валки чумаків із сіллю та риб'юю. Копиці закутаних в сіно горшків ледве сунули, наче нудьгуючи з своєї неволі й темряви; подекуди тільки якась гаряче-розписана миска чи макітра хвостовито висувалася з високо на возі накопиченого плоту і привертала розчулені погляди amatorів тої розкоші. Багато хто з подорожніх поглядали заздрісно на високого ганчара, володаря цих коштовностей, що помалу ступав за своїм добром, дбайливо закутуючи своїх чепурунів та залицянок отим осоружним їм сіном.

Самотою, збоку тягся притомленими, волами віз, вивершений мішками, прядивом, полотном та всякою хатньою поклажею, а за возом брів, у чистій полотняній сорочці і в засмальцьованих полотняних штанях, його хазяїн. Байдужою рукою обтирав він піт, що аж котився з його смуглявого лица і навіть капав з довгих вусів, напудрованих тим безжальним голярем, що неликаний приходить і до вродливиці і до потвори, і примусом пудрує вже скільки тих тисяч літ увесь рід людський. Поруч із ним ішла прив'язана до воза шкапа, сумирна постава якої доводила її похилий вік. Багато хто з подорожніх, а найбільше молоді парубки, бралися за шапку, зустрівшись з нашим хазяїном. Та не сиві вуси й не поважна хода його примушувала їх шапкувати, краще онде звести очі вгору трошки, щоб побачити причину такої шанобливости: на возі сиділа прехороша дочка з чорними бровами, що рівними дугами вималювалися над ясними карими очима, з безжурним усміхом рожевих уст, виряджена в сині й червоні стрічки, що разом з довгими косами і пучком польових квіток багатою короною прикрашали черівну її голівоньку. Все, здавалось, тішило її; все було для неї чудне, нове... і гарненькі очиці безперестань бігали від одного дива до другого. Та, як же й не втішатися! Вона вперше на ярмарку! Дівчина у вісімнадцять літ уперше на ярмарку!... Та ніхто з перехожих чи там із переїжджих і не знав, мабуть, як важко їй було вблагати батька свого взяти її з собою, бо той, хоч і душею радий був би зробити це й раніш, коли б не лиха мачуха; а та вміла тримати його в руках так само вправно, як він віжки своєї старої шкапи, що за довголітню працю оце пленталася на торговлю. Невгамовна жінка!... Та ми за дочкою забули, що й вона тут сидить зверху на возі, вирядившись у вовняну зелену кофту, з нашитими на ній, як на горностаєвим хутрі, хвостиками, червоної лиш барви, в пишній плахті, рябій, мов шахівниця,

і в перкалевім кольористім очіпку, що надавав якоїсь особливої пихи її червоному повному обличчю, по якому пробігало щось таке неприємне, таке моторошне, що кожний швидше переводив збентежений погляд свій на веселеньке дочине личко.

Очам наших подорожніх почав уже розкриватися Псьол; вдалеку вже подихало холодком, що більшим видавався після втомної, виснажливої спеки. Крізь темно і ясно-зелене листя недбало розкиданих у лузі осокорів, берез і тополь, заясніли огненні, повиті холодом іскри, і річка-красуня пишно відкрила срібне лоно своє, на яке рясно падали зелені кучері дерев. Славільна, як і вона в ті чарівні хвилини, коли правдиве дзеркало так завидливо вбирає в себе її горде й сліпуче осяйне чоло, лелійні плечі й мармурову шию, затінену темною, що впала з русої голови, хвилею, коли зневажливо відкидає вона одні прикраси, щоб змінити їх на інші, і привередам її нема кінця-краю, — вона чи не щороку міняє свої околиці, вибирає собі нову дорогу і оточує себе новими, одмінними краєвидами. Рядочки млинів підіймали на важкі свої колеса широкі хвилі і міцно кидали їх, розбиваючи на бризки, обсипаючи пилом і сповняючи шумом околицю. Віз із нашими подорожніми виїхав якраз на міст, і ріка в усій красі й величі, як литий кришталь, розгорнулася перед ними. Небо, зелені й сині ліси, люди, вози з горшками, млини — все перекинулось, стояло й ходило догори ногами, не падаючи в блакитну принадну безодню. Красуня наша замислилася, дивлячись на пишній краєвид, і забула навіть лузати свого соняшника, чим розважалась усю дорогу, коли це слова: „Ой, та й гарна ж дівчина!“ — вразили її вухо. Оглянувшись, побачила вона серед мосту гурт парубків, а серед них один, зодягнений найкраще, в білій свиті і в сивій, решетилівських смушок, шапці, узявшись у боки, молодецьки поглядав на подорожніх. Красуня встигла побачити його засмагле, та все ж приємне лице й іскристі очі, що, здавалось, пронизували її наскрізь, і спустила очі, як подумала, що може це він сказав те слово.

— Яка гарна дівчина! — казав далі парубок у білій свиті, не зводячи з неї очей. — Я віддав би всю свою худобу, щоб поцілувати її. А попереду он і чортяка сидить!

Регіт знявся зо всіх боків; та вирядженій жінці того похнюплого, що йшов поруч, чоловіка не припало надто до вподоби таке привітання: червоні щоки її стали аж огненні, і тріскотіння виборних слів посипалось, як град, на голову молодецького парубка:

— Щоб ти вдавився, паскудний бурлако! Щоб твоєму батькові горшком голову пробило! Щоб він послизнувся на льоду, андхрист клятий! Щоб йому на тім світі чорт бороду обсмалив!

— А, диви, як лається!—сказав парубок, витрішивши на неї очі, наче стерявшись від того рясного випалу нежданих привітань.—Та й язик у неї, у відьми столітньої, не заболить вимовляти такі слова!

— Столітньої!...—підхопила літня красуня.—Паскудо! Піди та вмийся попереду! Шибеник нікчемний! І не бачила твоєї матері, та знаю, що погань! І батько погань! І тітки погань! Столітньої! Та в нього молоко ще на губах...

Віз якраз почав з'їздити з мосту, і останніх слів не можна вже було почути; та парубок не хотів, здається, щоб на цьому кінчилось: не довго думавши, схопив він жменю болота і швиргонував їй услід. Він влучив якраз, аж сам не сподівався: увесь новий перкалевий очіпок був заляпаний болотом, а регіт між парубочим гуртом зчинився ще більший.

Оглядна чепуруха спалахнула від гніву; та за цей час віз уже від'їхав далеко, і злість її впала на безневинну пасербицю і на плохого чоловіка, що, звикши здавна до таких пригод, увесь час уперто мовчав і байдуже зносив несамовиті речі розлюченої жінки. Та не вважаючи на це, невтомний язик її тріщав і торохкотів, аж поки не приїхали вони в слободу до старого знайомого кума, козака Цибулі. Зустріч із кумами, що давно не бачились, вигнала на якийсь час із голови цю пригоду, і наші подорожні почали розмову про ярмарок, перепочиваючи після довгої дороги.

II.

Що, Боже Ти мій, Господи. Чого нема на тій ярмарці! Колеса, скло, дьоготь, тютюн, ремінь, цибуля, крамарі всякі... Так що хоч би в кишені рублів із тридцять, то й тоді б не закупив усієї ярмарки.

(З української комедії.)

Вам, мабуть, траплялось чути як десь рине далекий водоспад, коли сполоханий окіл сповненого гуркоту, і хаос дивного глухого гомону вихряться перед вами. Згадайте, чи не ті самі по-

чування одразу охоплюють вас серед вихору сільського ярмарку, коли весь люд зростається наче в одну якусь величезну потвору і вся вона ворухиться на майдані в тісних вулицях, кричить, гогоче, гремить? Гомін, сварка, мукання, бекання, ревище—все зливається в один безладний гомін. Воли, мішки, сіно, цигани, горшки, баби, пірники, шапки—все ярке, рябе, безладне, метушиться купою і снується перед очима. Різноголосна мова потопляє одна одну, і ні одно слово не вихопиться, не втече від цього потоку; ні один поклик не вимовиться ясно. Від рук перекупців аж ляскає з усіх кінців ярмарку. Ламається віз; дзвенить залізо; падають із гуркотом на землю шалівки, і запаморочена голова не стямиться, куди податись.

Наш хазяїн із чорнобровою дочкою давно вже тинявся поміж народом. Підходив до одного воза, обмацував другого, примірювався до ціні; а той час думки його все обертались коло десятка мішків пшениці та старої шкапи, що були на продаж. Глянувши на дочку його, знати було, що їй не дуже доводилося припало тертися коло возів із борошном та пшеницею. Вона хотіла б туди, де під полотняними ятками принадно розвішані червоні стрічки, сережки, олив'яні та мідні хрестики й дукати. Та й тут, все ж, вона знаходила собі багато чого на втіху: смішило її вельми, як циган і дядько били один одного по руках, аж сами скрикуючи від болю; як п'яний жид давав бабі киселю; як, посварившись, перекупки кидалися лайкою й раками; як москаль, пригладжуючи одною рукою свою цапину бороду, в той час другою... Та ось почула вона, що хтось шарпнув її за вишиваний рукав сорочки. Озирнулась—аж парубок у білій свитці з іскристими очима стояв перед нею. Жили їй заграли і серце забилося так, як ще ніколи, ні з великої радості, ні з якого горя: і дивно їй любо їй здалося, і сама не вміла змислити, що це з нею сталося.

— Не бійся, серденько, не бійся!—говорив він до неї стиха, взявши її за руку.—Я нічого не скажу тобі лихого!

„Може тому й правда, що нічого ти не скажеш лихого“, подумала собі красуня: „але чудно мені... мабуть, це нечистий. І сама, здається, знаєш, що не годиться так... а сили немає вирвати від нього руку“.

Хазяїн обернувся чогось був до дочки, та поблизу добулося слово: пшениця. Це чарівне слово одразу ж потягло його до двох, що голосно розмовляли, перекупців, і він так пильно дослухався, що вже нічим було його від того відірвати.

III.

Чи бачиш, він який парнище?
На світі трохи єсть таких.
Сивуху так, мов брагу, хлище!

(Котляревський: „Енеїда“.)

— То ти кажеш, земляче, що не дуже то піде наша пшениця? — говорив чоловік, що скидався на заїжджого міщанина, обивателя з якогось містечка, в пістрьових замазаних дьогтем і засмальцьованих шараварах, до другого, в синій, часом уже й з латками, свитці і з величезною гулею на лобі.

— Та й думати тут нічого; я ладен зашморгнути за ший та й гойдатись на цім дереві, як та ковбаса перед Різдом на хаті, коли ми продамо хоч одну мірку.

— Кого це ти, земляче, морочиш? Привозу ж, окрім нашого, немає зовсім, — сперечався чоловік в пістрьових шараварах.

„Ото ж говорять собі, що хочете“, — думав собі наш хазяїн, чувши цю розмову двох махлярів, — „а в мене десять мішків таки є про запас“.

— То ж то й воно, що де вже встряне нечиста сила, то й буде стільки того діла, як від голодного москаля, — значущо промовив чоловік з гулею на лобі.

— Яка нечиста сила? — підхопив чоловік в пістрьових шараварах.

— Ти чув, що подекують люди? — казав той з гулею на лобі, зіскоса дивлячись на нього хмурими очима.

— Ну?

— От тобі й ну! Засідатель — щоб він не діждав більше втертись після панської слив'янки — одвів для ярмарку прокляте місце, де ти, хоч лусни, ні зерна не продаси. Ти бачиш оту стару зруйновану повітку, що ген-ген стоїть під горою. — (Тут цікавий батько нашої красуні підсунувся ще ближче і наслухував з усієї сили). — В тій повітці завелися чортячі штуки; і ні один ярмарок на цьому місці не минався без біди. Вчора волосний писар проходив пізно ввечері, коли зирк, аж з повітки висунулось свичяче рило та й хрюкнуло так, що йому мороз пішов поза спи-

ною; чого доброго, дивись, ізнов об'явиться червона свитка!

— Що ж то за червона свитка?

Тут у нашого пильного підслухача аж шапка полізла з голови, злякано оглянувся він поза себе і углядив, що дочка його з парубком гарненько собі стояли, обнявшись і про якісь любощі розмовляючи, забувши про всі на світі свитки.

Це розвіяло його переляк і повернуло йому звичну безжурність.

— Еге-ге, земляче, та ти мастак, я бачу, пригортатись! Щоб мені крізь землю провалитись, коли я не на четвертий тільки день після весілля навчився пригортати небіжку свою Хвеську, та й то дякувати кумові: бувши дружком, він і навчив.

Парубок одразу ж завважив, що батько його коханої не дуже то в голову битий, і почав собі помишляти, як би то привернути його до себе.

— Ти, мабуть, чоловіче добрий, не знаєш мене, а я тебе одразу впізнав.

— Може і впізнав.

— Коли хочеш, то й як звати, і на прізвище і всяку всячину розкажу: звать тебе Солопій Черевик.

— А й справді, Солопій Черевик.

— А придивись но гарненько, чи не впізнаєш мене?

— Ні, не впізнаю. Не у гнів сказати, на віку стільки доводилось бачити личин усяких, що чорт їх і пригадає всіх.

— Яка шкода, що ти не пригадаєш Голопупенкового сина!

— А ти може Охрімів син?

— А хто ж би інший? Хіба що тільки лисий дідько, як не він.

Тут приятелі за шапки взялися, і почалося чоломкання, та все ж наш Голопупенків син, не гаявши часу, наважився одразу ж напосістись на свого нового знакомця.

— От що, Солопію, ото як бачиш, я й дочка твоя, та й покохали одне одного так, що хоч би й до віку жити вкупі.

— Що ж, Параско, — мовив Черевик, обертаючись і сміючись, до дочки своєї: — може й справді, щоб уже, як то кажуть, вкупі і — як воно... щоб і паслись по одній траві, га! По руках? А ну, лиш новобраний затю, став могорича!

І всі троє опинились у знакомитій ярмарковій корчмі — під

яткою в жидівки, засіяною незчисленною флотилією сулій, бутлів, пляшок всякого штибу й віку.

— От, молодець! За це люблю!—говорив Черевик, трохи підпивши і бачивши, як найменованний його зять налив кухоль завбільшки з півкварту, і навіть не скривившись, вихилив до дна, хльопнувши потім його вдвіздки.—А що скажеш, Параско? Гарного я жениха тобі знайшов? Глянь та й подивись: як він хвацько тягне пінну!

І, всміхаючись і заточуючись, поплентався він із нею до свого воза, а наш парубок пішов до рядів із дорогим крамом, де були купці аж із Годячого і Миргорода—двох преславних городів губернії Полтавської наглядіти яку кращу дерев'яну люльку з мосьянжевою щедрую оправою, барвисту по червоному полю хустку ще й шапку — на весільні дарунки тестеві й усим, кому годиться.

IV.

Хоть чоловік і не онеє
Коли же жінці, бачиш, теє,
Так треба угодити їй.

(Котляревський.)

— Ну, жінко! А я оце дочці жениха знайшов!

— Я ж кажу, що саме тепер женихів шукати. Дурню, дурню! Тобі десь то й на роду написано дурнем зостатися. Де ж таки ти бачив, та й де ж ти чув, щоб статечний чоловік та бігав тепер за женихами? Ти краще подумав би, як пшеницю тую збути з рук. Гарний, мабуть, і жених той! Мабуть, над голодранцями голодранець.

— Ге, чом би не так, подивилась би ти, що то за парубок! Сама вже свитка дорожче, як твоя зелена кохта ще й червоні чоботи. А як сивуху ловко хлище... Чорти б мене взяли з тобою разом, коли я бачив на своїм віку, щоб парубок одним духом вихилив півкварту, не скривившись.

— Отож! то й ба: йому як п'яниця та волоцюга, то вже й його масти. Голову на заставу даю, як це не той самий шибеник, що вчепився до нас на мості. Шкода яка, що й досі він не попався мені: вже б я йому далася взнаки.

— То що, Хівре, хоч би й той самий; чого ж він шибеник?

— Га? Чого шибеник? Ой, ти ж голово безмозка! Чи чули? Чого шибеник? Як же не шибеник! Куди ти дивився дурними очима своїми, як млини переїздили; та йому нехай би отут, перед самим його занюханим носом збезчестили його жінку, йому б те байдужісінько.

— А все ж я не сказав би, щоб він був лихий: хлопець хоч куди! Ото тільки, що заліпив був на якийсь час твою личину грязюкою.

— Еге, та ти, я бачу, і слова не даси мені сказати! Що ж це воно таке? Коли це таке було з тобою? Мабуть, залив уже очі, не продавши нічого...

Тут Черевик наш і сам побачив, що розп'ятався занадто, і закрив на мить голову своєю руками, гадаючи, звичайно, що розгнівана дружина його так і вчепиться йому в чуба своїми подружніми кігтями.

„Туди, під три чорти! Оце тобі й весілля!“ — думав він про себе, одступаючи від сильного натиску дружини. — „Доведеться відмову дати чоловікові статечному отак із доброго дива. Боже Ти мій, Господи, за що це така напасть на нас, грішних! Уже й так багато всякої нечисти на світі, а Ти ще й жінок наплодив!“

V.

Не хилися, явіроньку,
Ще ти зелененький,
Не журися козаченьку,
Ще ти молоденький.

(Українська пісня.)

Замислений поглядав парубок у білій свитці, сидячи коло свого воза, на людей, що глухо гомоніли навколо нього. Втомлене сонце покидало світ; і рівно пропалахкотівши і в південь і ранком—день чарівно, і сумно, і ясно червонів, як те личко судженої красуні від безжальної недуги в урочистий час її одлітання до неба. Ясно горіли верхечки білих шатер і яток, освітлені якимось ледве помітним огненно-рожевим світлом. Шибки накопиченого віконня аж горіли; зелені пляшки й чарки на столах у шинкарок стали як огненні; гори динь, кавунів і гарбузів здавалися як вилиті із золота й темної міді. Гомін помітно рідшав і вщухав, і потомлені язики перекупок, селян та циган, зледа-

чівши, повільніше повертались. Подекуди засвітилося багаття, і запашний дух од варених галушок стелився серед притишених вуличок.

— Чого, Грицю, зажурився? — крикнув високий, засмалений циган, ударивши по плечі нашого парубка.

— Що ж, відавай воли за двадцять!

— Тобі все воли на думці. Вашому кодлові все бариші в голіві. Підчепити та обдурити доброго чоловіка.

— Пху, до нечистого! Та тебе не в жарт замарудило. Чи не з досади, що сам себе засватав?

— Ні, я не такий; я держу свого слова; що вже зробив, по тому й до віку бути. Та от у старого шкарбана Черевика, бачу, нема совісті й на півшеляга: сказав, та й змилив... Ну, та він і не винен, він що пень та й годі. Все це штуки старої відьми, що ми її з хлопцями на мосту на всі боки вилаяли. Ех, щоб я був цар або пан великий, я б перший перевішав усіх тих дурнів, що попускають бабі осідлати себе...

— А продаси воли за двадцять, як ми присилюємо Черевика віддати нам Параску?

Здивований глянув на нього Гриць. На смаглим цигановім лиці відбивалось щось злостиве, уїдливе, нище і разом загонисте: людина, тільки глянувши на нього, вже ладна була признати, що в цій чудній душі киплять достоїнності великі, та їм одна лиш нагорода на землі—шибениця. Зовсім провалений між носом та гострим підборіддям рот, що безперестанку уразливо всміхався, маленькі та гарячі, як огонь очі, і безупинне мигтіння на лиці блискавки задумів і намірів, все це, здавалось, повинно було мати відмінну, таку досить чудну одежу, яка й була на ньому. Цей темно-рудий каптан, що ладен був, здавалось, от-от розсіпатись у порох; довге, що падало безладно на плечі, чорне волосся; виступці на босих засмалених ногах,—все воно наче приросло до нього і творило його природу.

— Не за двадцять, а й за п'ятнадцять продам, як тільки не збрешеш!—мовив парубок, не зводячи з нього допитливих очей.

— За п'ятнадцять? Добре! Гляди ж — не забудь: за п'ятнадцять! Ось тобі й синиця на задаток?

— Ну, а як збрешеш?

— Збрешу—завдаток твій!

— Добре! То вдарили по руках?

— Вдарили!

VI.

От, біда. Роман іде, то тепер як раз надсадить мені бебехів, та й вам, пане Хомо, не баз лиха буде.

(З української комедії).

— Сюди, Опанасе Йвановичу! Ось тут нижчий тин, перелазьте, та не бійтесь: мое дурило пішло на всю ніч із кумом під вози, щоб москалі часом не потягли чого.

Так грізне подружжя Черевикове ласкаво заохочувало зляканого, що тулився під тином, поповича, а той хоч і швидко виліз на тин, та довго стояв вагаючись на ньому, як та висока страшна примара, приціляючись оком, куди б краще стрибнути, і, наслідок, із шумом гупнув у бур'ян.

— Ото лишенько! Чи не забилися ви, часом, чи не скрутили ще, боронь Боже в'язів?—лебеділа заклопотана Хівря.

— Цс! Менше з тим, найлюбезніша Хевроніє Никифорівно!—прошепотів болісно попович, стаючи на рівні ноги:—як не зважати на уязвлення від кропиви, цього змієподобного зілля, мовляв небіжчик отець наш протопоп.

— Ходімо ж тепер до хати; там нікого нема. Я вже думала собі, Опанасе Йвановичу, що на вас болячки чи сояшниці напали. Нема та й нема. Як ся маєте? Чухла я, що панотцеві перепало тепер чимало всякої всячини!

— Чисті злидні, Хевроніє Никифорівно! Панотець зібрав за весь піст хібащо мішків з п'ятнадцять ярового та проса мішків чотири, книшів із сотню, а курей, як полічити, то не буде й півсотні, а яйця все більше тухлі. Та воїстину сладосні приношення, до прикладу мовивши, єдино від вас сподіваємося мати, Хевроніє Никифорівно!—говорив попович, солодко поглядаючи на неї та присувачись ближче.

— Ось вам і приношення, Опанасе Йвановичу!—мовила вона, ставляючи на стіл подумиски і манірно застібаючи свою, що наче ненароком розстібулася, кофту. — Варенички, галушечки пшеничні, пампушечки, товченички!

— Голову даю в заставу, як це зготували не найштукарніші руки серед усього роду Євиного,—мовив попович, беручись до товчеників і присовуючи другою рукою вареники. — Та все ж, Хевроніє Никифорівно, серце мое жаждає від вас поживи над усі пампушечки й галушечки солодшої.

— Оце вже я й не знаю, якої ще ви поживи хочете, Опанасе Йвановичу! — говорила огрядна зальотниця, наче б то й не розуміючи.

— Та любови ж вашої, неоціненна Хевроніє Никифорівно! — пошенки мовив попович, держучи в одній руці вареника, а другою обіймаючи дебелий та широкий стан її.

— Бо-зна, що й вигадаете ви, Опанасе Йвановичу! — сказала Хівря, соромливо спустивши свої очі. — Чого доброго, ви ще почнете й цілуватись!

— Щодо цього, я вам скажу, хоч би й про себе, — говорив далі попович, — за битности моєї, до прикладу мовивши, ще в бурсі, ось як зараз пригадую...

Тут почулось знадвору гавкання й гуркіт у ворота. Хівря прожогом вискочила і вернулась, уся пополотнівши.

— Ну, Опанасе Йвановичу, попались ми з вами; народу стукається сила, і я почула наче кумів голос...

Вареник застряв поповичеві в горлі... Очі йому полізли на лоб, наче б то якась примара з того світу оце прийшла та й стала перед ним.

— Лізьте сюди! — кричала перелякана Хівря, показуючи на покладені під самою стелею на двох сволоках дошки, де лежала купа всякого хатнього манаття.

Небезпека збадьорила нашого героя. Опам'ятавшись трохи, скочив він на лежанку і поліз відтіль, потерпаючи, на дошки. А Хівря без пам'яті побігла до воріт, бо стукати почали знову сильніше та нетерпеливіше.

VII.

Та тут чудасія, мосьпане!

(З української комедії).

На ярмарку трапилась чудна пригода: скрізь розповзлися чутки, що десь там між крамом об'явилася червона свитка. Бабі-бублейниці приверзлась сатана, вирядившись як страшенна свиня, що безперестань нахилилась над возами, наче шукаючи чогось. Це одразу обдетіло всі кутки вже притихлого табору; і всі чомусь повірили, не зваживши того, що бабина мандрівна крамниця стояла поруч із шинкарською яткою і що бублейниця все без потреби вклонялась цілий день і виписувала ногами зовсім таке, як і власний її крам. До цього доточились ще голос-

ніші чутки про чудо, що його волосний писар бачив у зруйнованій повітці, і вже під ніч всі щільніше тулилися одно до одного; спокій розвіявся, і страх не давав нікому навіть звести очей; а ті, що були зроду полохливі і мали пристановище в хатах, побралися додому. До таких належив і Черевик із кумом та дочкою, а до них напросились ще гості в хату, і вони зчинили той гуркіт, що так перелякав нашу Хіврю. Кума вже трохи розібрало. Це помітно було по тому, що він двічі проїхав своїм возом по подвір'ю, поки знайшов хату. Гості так само були під мухою, і, не церемонячись, увійшли раніш самого хазяїна. Дружина нашого Черевика сиділа наче на голках, як почали вони нишпорити по всіх кутках у хаті.

— А що, кумо, — крикнув, увійшовши, кум, — тебе ще й досі трясє припасниця?...

— Та щось занедужалося, — говорила Хівря, неспокійно поглядаючи на покладені під стелею дошки.

— А ну, жінко, достань но там у возі баклажок! — мовив кум до жінки, що приїхала з ним разом. — Ми посушимо її з добримими людьми; а то проклятуці баби нагнали такого страху, що й признатися сором. Та ми ж, їй-Богу, браття, не знати чого й приїхали сюди! — говорив він, перехилиючи з глиняного кухля.

— Я ось тут даю в заставу нову шапку, коли баби не намислили покепкувати у нас. А хоч би й справді сатана! Що нам сатана? Плюйте йому на голову. Нехай би оце зараз заманулось йому стати ось тут, приміром, просто мене: собачий син буду, як не дав би йому дулю аж під ніс!

— Чого ж ти оце аж побілів? — крикнув один із межі гостей вищий від усіх на голову, що вдавав завжди із себе сміливого.

— Я... Господь із вами! Може приснилось.

Гості посміхнулись. Задоволена усмішка заграла на лиці високого дотепника-сміляка.

— Куди там йому побіліти! — підхопив другий. — Лице йому розцвіло, як той мак; тепер він не цибуля, а буряк — або краще, як та червона свитка, що так наполохала людей.

Баклажок прокотився по столі і звеселив гостей ще більше. Тут Черевик наш, якого давнє непутила червона свитка і роз'ятрувала весь час його природжену цікавість, причепився до кума.

— Скажи, будь ласка, куме! Кого не допитаю, та ніяк не допитаюсь, що то за чудасія в тією проклятою свиткою.

— Е, куме, воно б то й не годилось говорити проти ночі; та хіба вже щоб догодити тобі, ще й добрим людям (тут він звер-

нувся до гостей), а вони, я бачу, так само не від того, щоб послухати про цю дивовижу. Ну, добре. Отож слухайте!

Тут він почухав плечі, втерся полою, поклав обидві руки на стіл і почав:

— Одного разу, за яку провину, а за яку, їй-Богу, не знаю, тільки вигнали одного чорта з пекла.

— Що ж поробиш, куме, вигнали та й вигнали, як ото собаку хазяїн виганяє з хати. Може йому забагнулось вчинити якесь добре діло, ну й попросили з хати. От, бідному чортові так стало сумно, так сумно за пеклом, що хоч на гілляку. Що робити? Почав із горя пити. Отаборився в отій повітці, що, як ти бачив, зруйнована стоїть під горою, і що повз неї ні один хрищений чоловік тепер не пройде, не ознаменувавши наперед себе хрестом святим, і став той чорт такий гуляка, що такого не знайдеш і між парубками. Од ранку до вечора тільки й діла, що сидить у шинку.

Тут знову недовіркуватий Черевик перебив нашого оповідача.

— Бо-зна що говориш ти, куме! Як це можна, щоб чорта хтось то впустив у шинок: та в нього ж єсть, хвалити Бога, і кігті на лапах і ріжки на голові.

— Ото ж бо й є, що на ньому була шапка й рукавиці. Хто його впізнає? Гуляв-гуляв—ба, дійшло до того, що пропив усе, що мав при собі. Шинкар довго боргував, та вже й перестав. Довелося чортові дати в заставу червону свою свитку, здається, за третину ціни, шинкареві, що шинкарував тоді на Сорочинському ярмарку; заставив та й каже йому: Гляди но, шинкарю, я прийду до тебе за свиткою якраз за рік,—зберігай її!—І згинув, як у воду впав. Той роздивився гарненько свитку; сукно таке, що у Миргороді не знайдеш! А червоний колір горить як огонь, аж надивитись не можна. От йому й надокучило дожидатись строку. Почухав собі пейсики, та й злупив з якогось проїжджого пана щось чи не п'ять червінців. Про строк шинкар зовсім і забув. Коли це одного разу, отак під вечір, приходять якийсь чоловік:—Ну, шинкарю, давай мою свитку!—Той спочатку і не впізнав був, а потім, як доглянувся, почав удавати, наче і ввічі не бачив:—яку свитку? Нема в мене ніякої свитки! Я й не бачив ніколи твоєї свитки!—Той, дивись, і пішов; та тільки ввечері, коли шинкар, замкнувши свою буди і перелічивши в скринях гроші, накинув на себе богомілля і став по-жидівському молитись Богу—чує шарудіння... зирк—зо всіх вікон понаставлялись свянчачі рила...

Тут справді таки почувся якийсь глухий шум, що дуже нагадував свиняче рохкання; всі пополотніли. Потім обілляло й самого оповідача.

— Що?—каже, злякавшись, Черевик.

— Нічого!—відказує кум, що аж дрижав увесь.

— Га!—обіззався хтось між гостей.

— Ти кажеш...

— Та, ні!

— Що ж воно рохнуло?

— Бо-зна чого ми переполохались! Нікого нема.

Всі тороплено почали озиратись навколо і давай нишпорити по кутках. Хівря аж похолола.—Ох, ви ж, боягузи нещасні—мовила вона голосно:—Чи вам козакувати і чоловіками зватися! Вам би веретено в руки та й посадити за гребінь; один хтось, прости Господи, мабуть угрішився... під кимось ото ослин заскрипів, а всі й зірвались, як навіжені!

Така мова засоромила наших сміяків і примусила їх підбадьоритись, кум смикнув із кухля і став оповідати далі:

— Шинкар завмер; тимчасом свині на довгих, як ходилиці, ногах повлазили у вікна і миттю підживили плетеними тройчатками, примусивши його танцювати вище цього сволока. Той до ніг, покаявся у всьому... Та свитки вже не можна було скоро повернути. Пана в дорозі обікрав якийсь циган і продав свитку перекупці; вона привезла її знов на Сорочинський ярмарок, та з того часу ніхто вже нічого в неї не купував. Перекупка дивувалась, дивувалась, та наслідок здогадалась: мабуть це через червону свитку. Не дарма ж ото, коли вона часом одягала її, то все здавалось, ніби щось її душить. Не довго думавши, викинула її в огонь—не горить чортяча одежа! Еге, та це чортів дарунок! Перекупка примудрувалась та й підсунула у віз одному хазяїнові, що вивіз продавати масло. Дурень зрадів був; та тільки масла ніхто вже більше не питав. Гай, недобрі руки підкинули свитку! Схопив сокиру й порубав на шматки; зирк, аж злазиться один шматок до другого, та й знов свитка ціла. Перехристившись, знов порубав, шматки розкидав по всьому ярмарку та й поїхав. І з того часу, кожного року, і саме під час ярмарку, чорт із свинячою личиною ходить по всьому майдану, рохає і збирає шматки своєї свитки. Тепер, кажуть, самого лише лівого рукава недостає йому. Люди з того часу одхрищуються од того місця, і ось уже буде тому рокув з десять, як не збирався там ярмарок. Та чорт надав оце засідателеві о...

Другої половини слова не вимовив оповідач.

Вікно з гуркотом брязкнуло; шибки з дзвоном повилітали, і моторозна свиняча морда висунулась, поводячи очима, наче питалася;

— А що ви тут робите, люди добрі?

VIII.

... Піджав хвіст, мов собака.
Мов Каїн затрусивсь увесь;
Із носа потекла табака.

(Котляревський, Енеїда).

Жах скував усіх, хто був у хаті. Кум, розв'язавши рота, стояв, як камінь. Очі йому витріщились, наче хотіли стрельнути; розчепірені пальці скорчилились і нерухомо застигли в повітрі. Високий сміяка від непоборного страху підскочив аж під стелю і вгрівся головою об сволок; дошки посунулись, і попович з громом і брязкотом полетів на землю.— Ай! яй! яй! — кричав один, звалившись на лавку і зі страху б'ючись руками й ногами.— Рятуйте!—репетував другий з переляку, закрившись кожухом.

Кум, зляканий ще раз, зміг уже поворухнутись, і поліз на всіх чотирьох під спідницю своїй жінці. Високий сміяка заліз у піч, хоч яке було вузьке те вийстя, і сам затулився заслонкою. А Черевик, наче обварений окропом, схопивши за голову горшка, замість шапки, кинувся до дверей і, як несамовитий, біг вулицями, землі не чуючи під собою; лише притомившись, він трохи стишив свій біг. Серце його билось, як ступа в млині, піт аж котився з нього. Знемігши, він уже ладен був упасти на землю, коли це здалося йому, що ззаду хтось біжить за ним... Дух йому забило...

— Чорт! Чорт!—кричав він, не стямившись, надаючи сили, та швидко без пам'яті звалився на землю.

— Чорт! Чорт!—кричало слідом на ним, і він чув тільки, як щось із шумом гупнуло на нього. Тоді вже він знепритомнів і, мов страшний той мрець у домовині, лежав німий і нерушимий посеред дороги.

IX.

Що спереди і так і сяк
А з-заду, ей-же-ей, на чорта.

(З народньої казки).

— Чуєш, Влаسه?—говорив, підвівшись один хтось серед народу, що спав на вулиці—біля нас хтось спом'янув чорта!

— Що мені до того?—пробубонів, потягаючись, циган, що лежав біля нього:—нехай би і всіх своїх родичів спом'янув.

— Але ж так закричав, ніби хтось душить його!

— Та чого людина не верзе спросоня!

— Як собі знаєш, а хоч глянути треба; а викреси но вогню!

Другий циган, бурмочучи собі під ніс, звівся на ноги: два рази обсипав себе іскрами, як бискавками, роздмухав губку і, з каганцем в руках, звичною українською світицею, зробленою з білого черепка, з налитим туди баранячим лоєм—пішов собі, присвічуючи дорогу.

— Стій: тут щось лежить; а посвіти но сюди!

До них підійшло ще кілька чоловік.

— Що там лежить, Влаسه?

— Та наче б то двоє людей; одно зверху, друге піднизом; котрий з них чорт, я вже й не розберу!

— А хто зверху?

— Баба!

— То це ж і є чорт!

Веселий регіт розбуркав чи не всю вулицю.

— Баба вилізла на чоловіка; вже десь то ця баба вміє їздити,—говорив один серед збитого натовпу.

— Дивіться, хлопці!—говорив другий, підіймаючи черепок від горшка, бо друга ціла половина його трималася на Черевиковій голові—Яку шапку надів на себе цей козарлюга!

Ще збільшився гамір і регіт, і від цього опам'ятались наші мерці, Солопій і його подружжя, що й досі, охоплені переляком, довго й боязко торопіли на засмалені циганські обличчя: від химерного й тремтливого світла, вони здавались моторошним збіговищем гномів, оточених важкою підземною парою і хмарами з мряки нерозбудної ночі.

X.

Цур тобі, пек тобі, сатанинське
навожденіє!

(З української комедії).

Свіжий ранок стелився над розбурканими Сорочинцями. Хмари диму, зо всіх кominів, летіли назустріч сходу сонця. Ярмарок гомонів. Овечки мекали, коні іржали; крики гусей і перекупок розгляглися знову по всьому табору—і моторошні пого-

лоски про червону свитку, що такого страху навіяли на людей в таємничі години присмерку, зникли зовсім, разом з ясним ранком, що зійшов над світом.

Позіхаючи й потягаючись, дримав Черевик у вкритій соломою кумовій повітці, вкупі з волами й мішками борошна та пшениці, і, здавалось, не хотілось йому відриватись від своїх снів, коли це почув він голос, такий відомий, як притулок ліношів—благо-словенна піч в його хаті, чи шинок далекої родички, що стояв не далі десяти кроків од його порога.

— Вставай, вставай!—деренчала надвухом ніжна його дружина, шарпаючи його скільки сили за руку.

Черевик, замість відповідати, надув щоки і почав виробляти щось руками, наче в бубон б'ючи.

— Навіжений! — крикнула вона, ухиляючись від його вимахів, бо він за малим не зачепив був її по обличчі.

Черевик підвівся, протер сяк-так очі і подивився навколо себе.

— Враг мене побий, коли мені, голубко, не приверзлося, що то твоя твар—то бубон, і що на ньому мене, як того москаля, присилювали барабанити зорю оті свинячі рила, що від них, мовляв, той кум...

— Та годі бо, верзе не знати що! Збирайся, веди швидше кобилу продавати! Чи не сміх людський: приїхали на ярмарок, і хоч би тобі пасмо конопель продали...

— Що ж тепер, жінко?—перебив Солопій.—Та з нас же сміятись будуть.

— Збирайся! Збирайся! З тебе вже й так сміються!

— Ти ж бачиш, я ще й не вмивався,—говорив Черевик, позіхаючи й чухаючи спину, щоб протягти час для своїх ліношів.

— Ото не в час заманулося йому чепуритись! Одколи це ти тикий став? Ось рушник, утри свою личину...

Вона схопила щось зібгане в жмут — і злякавшись, кинула його від себе... Це був червоний від свитки закарваш.

— Збирайся, йди на ярмарок, — знов говорила вона, опам'ятавшись, своєму чоловікові, бачивши, що той остовпів від зляку й цокотів зубами.

— Тепер багато вторгуєш — бубонів він сам до себе, одв'язуючи шапку й ведучи її на торговицю. — Не дурно ж, як лаштувався я на цей проклятий ярмарок, на душі було так важко, наче хтось навалив на тебе дохлу корову, а воли аж двічі сами повертали додому. Та ще, здається, як я оце згадав, чи не в понеділок ми й виїхали. Від нього й таке лихо!... Непосидяща ж і чортяка проклатя: носив би вже свитку з одим рукавом;

так де там, треба добрим людям не давати спокою. Був би я, скажемо чортом, від чого боронь, Боже, чи став би я лазити вночі за проклятушими шматками?

Тут розмисли нашого Черевика перебив товстий і пронизливий голос. Коло нього стояв високий циган:

— Що продаєш, чоловіче добрий?

Черевик помовчав, оглянув його з ніг до голови і мовив байдужісінько, не спиняючись і не випускаючи з рук вуздечки:

— Хіба сам не бачиш, що продаю?

— Ремінці?—спитав циган, дивлячись на вуздечку в його руках.

— Може й ремінці, коли вже кобила видається за ремінці.

— Я бачу, чортів земляче, що ти її, десь то, соломою гудував.

— Соломою?

Тут Черевик хотів був потягти за вуздечку, щоб провести свою кобилу і збити брехню невстидливого потріпувача, та рука його з несподіваною легкістю вдарила об підборіддя. Дивись,— а в ній одрізана вуздечка, а до вуздечки прив'язаний—ой, страх який!... волосся йому полізло догори!—шматок червоного рукава! Плюнувши, перехристившись і махаючи руками, побіг він від нежданого дарунку і швидко, як молодий парубок, зник серед натовпу.

XI.

За моє жито, та мене й побито.

(Прислів'я).

— Хапай, хапай, його! — кричало кілька хлопців у тісному кінці вулиці, і Черевик почув, як його схопив хтось у дужі руки.

— Зв'язати його! Це той самий, що вкрав у доброго чоловіка кобилу!

— Господь із вами! Защо ви мене в'яжете?

— Він ще й питає! А нащо ти вкрав кобилу у приїжджого хазяїна, у Черевика?

— Та ви подуріли, хлопці! Хто ж де бачив, щоб чоловік сам у себе крав би щось!

— Говори! Говори! А чого ж ти летів скільки духу, наче сам сатана за тобою слідом гнався?

— Та й нехотя побіжиш, коли сатанинська одежа...

— Ні, голубе! Дури когось іншого; буде тобі ще й від засідателя, щоб не лякав людей чортвинням.

— Хапай, хапай його!—почувся крик із другого кінця вулиці.
—Ось де він, ось утікач!

І наш Черевик побачив кума в неподобному стані, із зв'язаними назад руками, що його вело кілька хлопців.

— Чудеса завелись!—говорив один із них.—Послухали б ви, що розказує оцей шахрай, а як добре придивитесь, то й злодій; як почали питати: чого втікав ти, як навіжений?—„Поліз“, каже, „до кишені понюхати табаки, та замість тавлинки витяг шматок чортової свитки, що з неї аж огонь пішов“, а сам—навтьоки!

— Еге-ге! Та це обидві пташки з одного гнізда! Зв'язати їх обох разом!

XII.

Чим люди добрі, так оце я провинився?
Защо глузуйте?—сказав наш неборак—
Защо знущаетесь ви надо мною так?
Защо, за що?—сказав та й попустив патьоки.
Патьоки гірких сліз, узявшись за боки.

(Артемовський-Гулак: „Пан та сабака“).

— А може й справді, куме, ти потяг щонебудь?—спитав Черевик, лежачи зв'язаний, разом із кумом, під солом'яною яткою.

— Цей й ти вже, куме! Та щоб мені одсохли руки й ноги, як я щось колись украв, хіба може вареника зі сметаною в матері, та й то ще, коли мені було років десять віку.

— Защо ж це, куме, на нас така напасть! Тобі ще нічого: на тебе кажуть, що ти в когось іншого вкрав; за що ж на мене, бідолаху, лихий наклеп такий: ніби в самого себе вкрав кобилу? Десь то нам, куме, на роду написано щастя не мати!

— Горенько нам, сиротам бідним!

Тут обидва куми заплакали, аж схлипуючи.

— Що це з тобою, Солопію!—спитав увійшовши в цей час Грицько.—Хто це зв'язав тебе?

— А! Голопупенко, Голопупенко!—загаласував, зрадівши, Черевик.—Ось, оце той самий, куме, що я казав тобі. От, молодець! Побий мене Бог на цьому місці, коли не висушив при мені кухля, завбільшки як твоя голова, і хоч би тобі скривився.

— Що ж ти, куме, так знехтував такого гарного парубка?

— Отак, як бачиш,—говорив Черевик, обернувшись до Грицька:—скарав Бог, мабуть, за те, що провинуватися перед тобою.

Прости мені, чоловіче добрий! Йй-Богу, радий би все, що завгодно зробити для тебе. Та що ж поробиш—в старій моїй чорти сидять.

— Я не злопам'ятний, Солопію. Якщо хочеш, я визволю тебе.

Тут він моргнув хлопцям, і ті ж самі, що й вартували його, кинулись розв'язувати.

— А за це і ти зроби, як годиться: справляй весілля! Та погуляємо так, щоб цілий рік боліли ноги від гопака.

— Добре! От добре!—сказав Солопій, вдарившись руками.—Та мені тепер стало так весело, наче мою стару москалі вкрали. Та що там довго думати, годиться воно так, чи не годиться—сьогодні ж весілля та й по всьому!

— Гляди ж Солопію, за яку годину я буду в тебе; а тепер іди додому, там виглядають тебе купці на твою кобилу і лшеницю!

— Як! Невже кобила знайшлася?

— Знайшлась!

Черевик від радості остовпів, дивлячись услід Грицькові, що пішов кудись.

— А що Грицю, чи погано ми зробили своє діло?—спитав високий циган, перепиняючи парубка.—Воли вже тепер мої?

— Та твої, твої!...

XIII.

Ні бійся, матінко, не бійся
В червоні чобітки обуйся,
Топчи вороги
Під ноги;
Щоб твої підківки
Бряжчали!
Щоб твої вороги
Мовчали!

(Весільна пісня).

Спершись на лікоть гарним личком своїм, замислилась Параска, сама в хаті коло столу. Щасливі марива снувалися навколо русої головки. Часом легенька усмішка враз тріпотіла на червоних устах, і від якоїсь радісної думки зводились темні її брови, то знову хмарина роздуму насувала їх на карі, ясні очі.

— А що, як не справдиться те, що говорив він?—шепотіла вона з якимось сумнівом.—А що, як мене не віддадуть? А що... Та ні, ні: не буде цього! Мачуха моя робить усе, що схоче; то

невже й я не зроблю так, як мені хочеться? Затятися і я вмію. Який же він гарний! Як чарівно світять його чорні очі! Як любо промовляє він: „Парасю, голубко!“ Як до лица йому біла свитка! Якби ще пояс гарячіший! Та нехай уже я йому витчу, як перейдемо жити в нову хату. Не можна помислити без радості, — говорила вона собі, достаючи з-за пазухи маленьке дзеркальце, обліплене червоним папером, що купила на ярмарку, і видивлячись у нього з прихованою втіхою, — що зустрівшись тоді денебудь з нею, — я нізащо не вклонюся їй, нехай собі хоч лусне. Ні, мачухо моя, годі вже тобі шарпати свою пасербицю! Швидче зійде пісок на камені і дуб, як та верба, у воду похилиться, ніж я схилюсь перед тобою! Та я й забула, а ну, приміряю очіпка, хоч і мачушиного, чи прийдеться на мене!

Вона встала, держачи в руках дзеркальце і, нахилившись до нього головою, несміливо йшла по хаті, наче боялася впасти, бачивши під ногами, замість долівки, стелю з накладеними під нею дошками, відкіль недавно полетів попович, та полиці, заставлені горшками.

— Та що це я, справді, мов дитина, — скрикнула вона, сміючись: — боюся й ногою ступити!

І почала притупувати ногами, чим далі сміливіше; дивись і ліва рука її спустилася і вперлася в бік, і вона пішла в танець, побрязкуючи підківками, держучи перед собою дзеркало і наспівуючи любов свою пісню:

Зелененький барвіночку,
Стелися низенько,
А ти милий, чорнобривий,
Присунься близенько.
Зелененький барвіночку,
Стелися ще нижче,
А ти, милий, чорнобривий,
Присунься ще ближче.

Черевик заглянув у цей час у хату і, побачивши, як його дочка витанцює перед дзеркалом, спинився. Довго дивився він, сміючись з своєї дочки, а та, замислившись, не бачила, здавалося, нічого; та коли почув знакому пісню — жижки йому затрусилась; бундючно взявшись у боки, вийшов він наперед і пішов навприсідки, забувши про всі свої клопоти. Гучний кумів регіт примусив їх обох здригнутись.

— Ото хороше! Батько з дочкою завели вже тут сами собі весілля! Йдіть бо швидше: заручений прийшов!

При останньому слові Параска спалахнула, як червона стріч-

ка на її голові, а безжурний батько її згадав, за чим прийшов він.

— Ну, дочко! Ходімо мерцій. Хівря на radoщах, що я продав кобилу, повіялась, — говорив він, боязко оглядаючись на всі боки: — повіялась купувати собі плахти та всякі дерюги, то поки не вернулась, треба все кінчати!

Не встигла переступити вона через поріг, як почула себе в обіймах парубка в білій свитці, що з цілим натовпом дожидався її на вулиці.

— Боже благослови! — сказав Черевик, в'яжучи їм руки. — Нехай собі живуть, як вінки в'ють!

Тут почувся галас серед народу.

— Та нехай я лусну, як допущу до цього! — кричало подружжя Солоп'єве, та її з реготом одпихав натовп людей.

— Не казись, не казися, жінко! — говорив розважно Черевик, бачивши, що пара дужих циган тримає її за руки: — Що сталося, те сталося; а вже міняти я не люблю!

— Ні, ні! Цього не буде... — кричала Хівря, та ніхто не слухав її; декілька пар обступило молодих і творило навколо них непробивну, що пішла в танець, стіну.

Дивне, невимовне почуття охопило б глядача, бачивши, як від одного змаху смичка музики, в семеряжній свитці, з довгими підкрученими вусами, все навернулось, по волі і з неволі, до одностайности і перетворилось в одну злагоду. Люди, що на похмурих їх обличчях, здається, вік не зринала усмішка, притупувала ногами і знизували плечима. Все кружляло. Все танцювало, Та ще дивніше, ще нерозгаданіше почуття зродилось би в глибині душі, глянувши на старих отих бабів, що від древніх їх обличчя в'яло спокоєм гробовим, коли вони вештались серед молодого, веселого, радісного народу. Безжурні! Навіть без дитячої радості, без іскри притомности, що лише хміль, як механік свого бездушного автомату, примушує їх чинити як людина, — вони тихо гоїдали сп'янілими головами, пританцювуючи разом із звеселілим людом, не звертаючи навіть очей на молодих.

Гамір, регіт, пісня — поволі все стихало. Смик завмирав, притихаючи і розгубивши невиразну музику в порожньому повітрі. Ще долітало відкільсь тупання, наче той гуркіт далекого моря, а потім скрізь спорожніло й заглухло.

Отак і радість, чарівна й зрадлива гостя, одлітає від нас і марно самотній звук гадає про радість сказати. В своїм відгомоні вже чує він сум і самотину, і моторошно прислухається до нього. Отак і веселі друзі буйної і вільної юности, поодинці, чи цей, чи той, губляться по світу і покидають після всього, самотою, колишнього брата свого. Сумно покидькові! І важко і журно тоді на серці, і нічим порадити йому.

МАЄМО НА СКЛАДІ:

1. **Календар-нотатник** на 1947 рік . . . ціна 2— ш.
2. **Стінний календар** на 1947 рік . . . „ 1.50 ш.
3. **Молитовник** для православних . . . „ 2— „
4. В. Скорупський: **«Весняний Гомін»**, поезії „ 3— „
5. Д. Гуменна: **«Куркульська Вілія»**, новелі „ 3— „
6. Б. Олександрів: **«Мої Дні»**, лірика. . . „ 4— „
7. А. Коломиєць: **«Казки»** . . . „ 2— „
8. М. Івченко: **«Напоєні Дні»** . . . „ 3.50 „
9. Петро Волиняк: **«Земля кличе»** . . . „ 3.50 „
10. **Читанка** для V-ої класи нар. шкіл . . . „ 10— „
11. О. Стороженко: **„Оповідання“** . . . „ 3.50 „
12. А. Кащенко: **„Під Корсунем“**, іст. повість „ 6— „
13. В. Стефанік: **„Вибране“** . . . „ 3.50 „
14. Іван Франко: **„Мій злочин“** та інші
короткі оповідання . . . „ 1.50 „
15. Тарас Шевченко: **„Малий Кобзар“** . . . „ 6— „
16. **„Івасик - Телесик“**, народня казка . . . „ 2— „
17. **„Нашим найменшим“**, вибрані вірші
й казки „ 4— „
18. А. Лотоцький: **„Ведмедівська поїівна“**
історичне оповідання . . . „ 1.50 „
19. Юрій Клен: **„Каравели“**, поезії . . . „ 6— „
20. П. Куліш: **„Орися“** . . . „ 1.50 „
21. Еспансько- український словник . . . „ 6— „
22. Портрет **Т. Г. Шевченка**, роботи арт.
маляра Гліба Радченка „ 2— „
23. Образ **„Моління про чашу“** . . . „ 2— „
24. Поштові листівки **„Види Києва“**
(довоєний Київ і Київ знищений окупантами)
9 листівок, ціна за одну штуку . . . „ 0.60 „
25. Стендаль: **„Абатесса ді Кастро“**,
оповідання . . . „ 10— „

Замовляти: Verlag »NOWI DNI«, SALZBURG, Lexenfeld 2.

